

НОМЫН БАЯРЫН ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЭЛ, ЛАВЛАГАА

*Д.Аюуш, И.Жаргалзаяабямба, Д.Жигваагүнсэл,
Р.Оргилмаа, С.Золжаргал, Б.Мөнгөнсүвд*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

НЭГ. ДЭЛХИЙН УЛС ОРНУУДЫН НОМЫН БАЯР

ХОЁР. ОРЧИН ҮЕИЙН НОМ, ХЭВЛЭЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА

ГУРАВ. ХҮҮХДИЙГ НОМОНД ДУРТАЙ БОЛГОХ, НОМ УНШУУЛАХ АРГА ЗҮЙ

ДӨРӨВ. НОМЫН ШАГНАЛ (AWARD)

ТАВ. МОНГОЛ УЛСЫН НОМЫН БАЯР

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Улсын Их Хурлын даргаас ирүүлсэн шуурхай захиалгын дагуу 1) Дэлхийн улс орнуудын номын баяр, 2) Орчин үеийн ном, хэвлэлийн чиг хандлага, 3) Хүүхдийг номонд дуртай болгох, ном уншуулах арга зүй гэсэн агуулгын хүрээнд мэдээлэл, лавлагааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэв.

НЭГ ДЭЛХИЙН УЛС ОРНУУДЫН НОМЫН БАЯР

НҮБ-ын Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын байгууллага (ЮНЕСКО)-аас 1995 онд анх 04 дүгээр сарын 23-ны өдрийг Дэлхийн номын болон зохиогчийн эрхийн өдөр болгон зарласан билээ. Энэ өдөр дэлхийн 100 гаруй оронд зохиолч, хэвлэн нийтлэгчдэд хүндэтгэл үзүүлэх, ном уншихын ач холбогдлыг олон нийтэд сурталчлан таниулах зэрэг өргөн хүрээний арга хэмжээнүүдийг тогтмол зохион байгуулдаг байна.

Номын баярыг тэмдэглэх анхны санааг 1922 онд Испанийн зохиолч Висенте Клавел Андрес, зохиолч Мигель де Сервантесийг хүндэтгэх зорилгоор гаргасан бөгөөд тус баярыг анх Испанид 1926 оны 10-р сарын 07-нд Сервантесийн мэндэлсэн өдөр тэмдэглэж эхэлсэн байна. Гэхдээ энэ өдрийг задгай агаарт алхаж, ном үзэхэд илүү таатай улиралд зохион байгуулах нь зүйтэй гэж үзээд 1930 онд XIII Альфонсо хаан “Номын баяр” тэмдэглэх өдрийг зохиолчийн таалал төгссөн өдөр буюу 04-р сарын 23-нд тэмдэглэхээр шийдвэрлэсэн.

Түүнээс хойш дэлхийн олон улс орнуудад номын баярыг энэ өдөр, эсвэл ойролцоо амралтын өдрүүдэд нь тэмдэглэж иржээ. Харин Ирланд, Их Британид улаан өндөгний баяртай нь давхацдаг тул 03-р сард номын баярыг сайн үйлсийн аян хэлбэрээр зохион байгуулдаг байна.

Ихэнх улс орнуудад “Дэлхийн номын өдөр” (Номын баяр)-өөр ном зохиогчдыг алдаршуулах, номын төрөлжсөн үзэсгэлэн гаргах, ном уншихын ач холбогдлыг сурталчлах, зохиогчид болон уншигчдын дунд хэлэлцүүлэг, яриа өрнүүлэх, клубын үйл ажиллагаа, урлагийн тоглолт, кино болон жүжгийн үзүүлбэр, сайн үйлсийн аян зэрэг олон арга хэмжээг нийтлэг зохион байгуулдаг болжээ.

Дэлхийн номын өдрийг дэмжих зорилгоор ЮНЕСКО-оос 2001 онд “Дэлхийн номын нийслэл” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. Энэ нь улс орнуудад жил бүр номын томоохон үзэсгэлэн, ном сурталчлах үйл ажиллагаа, ном бүтээгч, уншигчдыг холбох арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлснээрээ чухал ач холбогдолтой.

Улс орнууд нь Дэлхийн номын өдрийг өргөн тэмдэглэхээс гадна Үндэсний номын баяр, Ном унших өдөр, Хүүхдийн номын баяр гэх мэт номын баяруудыг мөн зохион байгуулдаг. Тухайлбал, АНУ-д Конгрессын номын сангийн Үндэсний номын баярыг 22 дахь удаагаа зохион байгуулж байна. Энэ үеэр номын худалдаа, шинэ номын танилцуулга, хандивын үйл ажиллагаа, номын баатруудын багт наадам, гарын үсэг зурах ажиллагаа зэргийг зохион байгуулдаг. Мөн Хадсоны хүүхдийн номын наадмыг 2009 онд бичиг үсгийг сурталчлах зорилгоор байгуулжээ. Жил бүр Хадсон хотын олон нийт болон сургуулиудтай хамтран номын баярт гэр бүлээрээ оролцох, ном бүтээгчидтэй уулзах, хүүхдийг номонд дурлахыг уриалах зэрэг арга хэмжээ зохион байгуулдаг байна.

Мөн зарим номын баярууд тогтмол нэг газарт зохион байгуулагддаг бол зарим нь сэдэв, төрөл зүйлийн онцлогоос хамаарч өөр өөр газруудад зохион байгуулагдах нь бий. Сүүлийн жилүүдэд Ковид-19 цар тахлын улмаас номын баярыг онлайн хэлбэрээр зохион байгуулах туршлага ч бий болсон. Тухайлбал, виртуал хэлбэрээр номын үзэсгэлэн үзэх, онлайнгаар

худалдаа хийх, цахим уулзалт, номын танилцуулга, хэлэлцүүлэгт оролцох зэргээр оролцох боломжтой болжээ.

1. Энэтхэг Улсын Жайпур хотын утга зохиолын баяр⁸⁰

Жил бүрийн 01 дүгээр сард утга зохиолын холбоод дэлхийд томд тооцогдох Жайпур хотын Утга зохиолын баярт цугларцгаадаг. Энэхүү баяраар Нобелийн шагналтнууд, “Man Booker prize”⁸¹-ийн шагналтнуудаас авахуулаад шинээр төрж буй утга зохиолчид, уншигчид цугларч таван өдрийн турш Ражастани хотын Дигги ордонд уншлага, мэтгэлцээн, хэлэлцүүлгийг зохион байгуулдаг байна.

2. Колумби Улсын Картагена хотын номын баяр⁸²

Энэхүү баяр нь Испани хэлтэй орнуудын хамгийн чухал утга зохиолын арга хэмжээнд тооцогддог байна. Жил бүр утга зохиол төдийгүй дүрслэх урлаг, кино урлаг, хөгжим, геополитик, сэтгүүл зүй, байгаль орчныг хамруулсан дөрвөн өдрийн турш үргэлжилдэг тус баярт иргэд маш идэвхтэй оролцдог байна.

3. Мьянмар Улсын Ирравади утга зохиолын баяр⁸³

Бирм нь уран зохиолын баялаг түүхтэй улс юм. Гэсэн хэдий ч сүүлийн жилүүдэд тус улсын хэвлэлийн салбар цэргийн дэглэмийн улмаас нэлээд боомилгодсон байна. Ирравадигийн утга зохиолын наадам бол урагшлах чухал алхам юм. Тус баяраар жил бүрийн 02 дугаар сард ЮНЕСКО-ийн дэлхийн өвд бүртгэгдсэн Мандалай хотын “Kuthodaw Pagoda” хэмээх үзэсгэлэнт газар ном сонирхогчдод зориулан дэлхийн хамгийн олон ном цуглардаг байна.

4. Хятад Улсын Шанхай хотын утга зохиолын баяр

Жил бүрийн Гуравдугаар сард дэлхийн өнцөг булан бүрээс зохиолчид Шанхай хотод цуглан 11 өдрийн турш энэхүү сонирхолтой арга хэмжээнд оролцдог байна. Тухайлбал, “Man Booker prize” шагналтан Элеанор Каттон, бестселлэр зохиолч Эми Тан нар оролцож байжээ.

5. ИБУИНХУ-ын Камбриа хотын “Ways with words” номын баяр⁸⁴

Жил бүрийн Гуравдугаар сард Камбриа хотод зохиолч, уншигчид цугларан арав хоногийн турш үзэл бодлоо хуваалцан, номын нээлт, үзэсгэлэн зэрэг арга хэмжээ зохион байгуулагддаг байна.

6. АНУ-ын “Өмнөдийнхний утга зохиолын баяр”

“Өмнөдийнхний утга зохиолын баяр” төрийн бус байгууллага нь 1937 онд анх өмнөд нутгийнхны утга зохиолыг дэмжих, хөгжүүлэх зорилготой АНУ-ын ерөнхий боловсролын болон их, дээд сургуулиудыг хамруулан байгуулагдсан юм. Жил бүр сургуулиуд ээлжлэн тус баярыг хариуцан зохион байгуулдаг байна.

7. АНУ-ын Нью Йорк хотын PEN “Дэлхийн дуу хоолой” олон улсын утга зохиолын баяр

АНУ дахь PEN – Олон улсын утга зохиол, хүний эрхийн байгууллагаас “Дэлхийн дуу хоолой” олон улсын утга зохиолын баярыг жил бүр зохион байгуулдаг бөгөөд жил бүрийн Дөрөвдүгээр сард дэлхийн өнцөг булан бүрээс зохиолчид Нью Йорк хотод цугларан уран

⁸⁰ <https://jaipurliteraturefestival.org/>

⁸¹ <https://www.britannica.com/art/Booker-Prize>

⁸² <https://www.hayfestival.com/cartagena/home>

⁸³ <http://irrawaddyfest.com/>

⁸⁴ <http://wayswithwords.co.uk/>

зохиол төдийгүй улс төр, өөрийн хувийн амьдралын талаар мөн үзэл бодол, дуу хоолойгоо чөлөөтэй илэрхийлдэг байна.

8. Австрали Улсын Сидней хот дахь “Сидней зохиолчдын фестиваль”⁸⁵

Жил бүрийн Тавдугаар сард нэг долоо хоногийн турш зохион байгуулагддаг “Сидней зохиолчдын фестиваль”-аар шилдэг зохиолчдыг уншигчидтай биечлэн уулзуулах зэрэг 300 гаруй сонирхолтой арга хэмжээг зохион байгуулж, уншигчид төдийгүй зохиолчдод олон боломжуудыг нээж өгдөг байна.

9. Итали Улсын Ром хотын эртний Форум дахь номын баяр⁸⁶

Эртний түүхт Базилика Ди Массенциогийн түүхэн орчинд зохион байгуулагддаг энэхүү наадам нь харьцангуй цомхон гэж хэлж болох хэдий ч жил бүрийн Зургадугаар сард таван өдрийн турш зохиолчид, орон нутгийн хамтлаг, хөгжимчдийг уншигчидтай уулзуулсан сонирхолтой арга хэмжээнүүдээр дүүрэн байдаг байна.

10. Шотланд Улсын Эдинбург дахь номын баяр⁸⁷

Эдинбургийн олон улсын номын баяр нь жил бүрийн Наймдугаар сард 14 хоногийн турш зохион байгуулагддаг бөгөөд дэлхийн өнцөг булан бүрээс шилдэг болон шинээр төрж буй зохиолч, сэтгэгчид ирж оролцдог байна. “Номын баяр”-ын үйл ажиллагааны гол цөм нь ардчиллын талаарх хэлэлцүүлэгт оролцох оролцоог өргөжүүлэх, ном унших дур сонирхол, бүтээлчээр суралцах сэдлийг хүн бүрд төрүүлэх, төлөвшүүлэх, хөгжүүлэх зорилготой үйл ажиллагаа юм.

11. АНУ-ын Конгрессын номын сангаас зохион байгуулдаг Үндэсний номын баяр

АНУ-ын Үндэсний номын баярыг Тэргүүн хатагтай асан Лаура Буш, Конгрессын номын санч Х.Биллингтон нар анх үүсгэсэн байна. 2001 онд анх эхэлснээс хойш жил бүр зохион байгуулагддаг утга зохиолын томоохон үйл ажиллагаанд тооцогддог байна. Ерөнхийлөгч асан Барак Обама, тэргүүн хатагтай асан Мишель Обама нар 2009 оноос өнөөг хүртэл энэхүү үйл ажиллагаанд оролцдог хүндтэй зочид юм. Номын баяр нь олон нийтэд нээлттэй бөгөөд үнэ төлбөргүй юм. Баярын үеэр уншигчид хайртай номын зохиолчидтойгоо уулзах, гарын үсгийг нь авах, зургаа авахуулах, номын баатруудтай зургаа авахуулах зэрэг төрөл бүрийн сонирхолтой, дурсгалтай арга хэмжээнд оролцдог байна. Түүнчлэн гайхамшигтай киноны зохиолчид, кино урлагийн зүтгэлтнүүдтэй уулзан, тухайн зохиолоос сэдэвлэсэн киног үзэх зэрэг сонирхолтой арга хэмжээг зохион байгуулдаг ажээ.

12. Бруклиний номын баяр⁸⁸

Бруклиний номын баяр (The Brooklyn Book Festival) нь АНУ-ын хамгийн том номын баяруудын нэг юм. Энэ нь олон нийтэд үнэ төлбөргүй утга зохиолын арга хэмжээ зохион байгуулах хэрэгцээ шаардлагаас үүдэн 2006 онд анх зохион байгуулагдаж байжээ. Эдүгээ номын баярын арга хэмжээ нь 300 зохиолч, 250 бие даасан болон томоохон хэвлэн нийтлэгчид оролцсон 8 өдрийн номын нэгдсэн арга хэмжээ, хүүхдийн номын уншлагын өдөр, виртуал баярын өдөр зэрэг томоохон арга хэмжээнүүдээс бүрдэж байна. Номын баяр нь жил бүрийн 09.25-10.03-ны өдрүүдэд зохион байгуулагддаг. 2021 оны номын баяраар Алисон Бечдел,

⁸⁵ <https://www.swf.org.au/>

⁸⁶ <https://culture.roma.it/>

⁸⁷ <https://www.edbookfest.co.uk/>

⁸⁸ <https://brooklynbookfestival.org/>

Ханиф Абдурракиб, Сара Маклин зэрэг томоохон зохиолчидтой хийсэн арга хэмжээ, яриа хэлэлцээг зохион байгуулав.

13. Франкфуртын номын яармаг

Франкфуртын номын яармаг⁸⁹ нь олон улсын яармаг бөгөөд жил бүрийн 10 дугаар сард зохион байгуулагддаг. Тус яармагийг Германы Номын Худалдааны Биржийн Холбоо 1949 онд байгуулсан. Номын яармагийн үеэр Германы номын шагнал, Германы номын худалдааны Энхтайвны шагнал, Германы хүүхдийн утга зохиолын шагнал зэрэг салбарын олон шагналууд гардуулдаг байна.

ХОЁР.ОРЧИН ҮЕИЙН НОМ, ХЭВЛЭЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА

Хүн төрөлхтөн шинжлэх ухаан, технологийн хувьсгалд тулгуурлан аж үйлдвэржсэн нийгмээс мэдээлэлжих, даяаршиж буй нийгэмд шилжиж байна. Ирээдүйн технологийн чиг хандлага зөвхөн зарим технологийн дэвшлийг хурдасгах төдийгүй мэдээлэл био зэрэг технологийн хам нөлөөний үйлчлэлээр аж амьдралын бүхий л хүрээнд хувьсгал хийх юм. Энэ хувьсгал нь ном хэвлэлийн салбарыг мөн тойроогүй.

Сүүлийн жилүүдэд зурагт радио болон цахим хэлбэрээр мэдээ, мэдээлэл их авдаг болсноор хэвлэмэл сонин номын зах зээл дээрх эрэлт буурах хандлагатай болсон байна. Сонингоос авах мэдээлэл цахим ертөнцөөр авдаг болсон нь нэг талдаа үйлдвэрлэлд сөрөг нөлөөтэй ч, нөгөө талдаа өнгөт хэвлэмэл сэтгүүл номын эрэлт хэрэгцээ өсөж буй нь үйлдвэрлэлийн өсөлт, бүтээгдэхүүний чанар, өртөгт эерэг нөлөөтэй гэж үзэж болохоор байна. Мөн ном хэвлэл, сонинг судалгаа шинжилгээ хийх, номын өв санг хадгалах, түүх архивын зориулалтаар ашиглах эрэлт хэрэгцээ хэвийн түвшинд байна.

Монгол Улсын хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн нөхцөл байдал (2020 он)⁹⁰

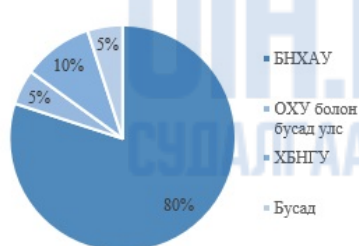
Үйлдвэрлэл, борлуулалт

2020 оны байдлаар Монгол Улсын хэмжээнд Улаанбаатар хотод 250 гаруй, хөдөө орон нутагт 50 гаруй, нийт 300 гаруй хэвлэлийн үйлдвэр, цех үйл ажиллагаа явуулж, 4000 орчим хүнийг ажлын байраар хангаж байна. Нийт хэвлэх үйлдвэрүүдийн 203 буюу 70% нь эх бэлтгэх, цөөн тоогоор олшруулах, бэлэг дурсгалын зүйл хэвлэх жижиг үйлдвэрлэл үйлчилгээний чиглэлээр ажиллаж байна. Харин 24 % буюу 70 дунд үйлдвэр нь офсет, торгон хэвлэл болон бусад үлдсэн 6 % буюу 17 том үйлдвэр нь ихээр захиалга хүлээн авах боломжтой, өндөр технологитой, нэг буюу түүнээс дээш өнгө үйлдэл бүхий хэвлэх машинтай, олон үйлдэлтэй тоног төхөөрөмжтэй үйлдвэрүүд байна.

Сав баглаа боодлын бүтээгдэхүүн

Импортын бүтээгдэхүүн

⁸⁹ Франкфуртын номын яармаг-Die Frankfurter Buchmesse https://de.wikipedia.org/wiki/Frankfurter_Buchmesse

⁹⁰ <https://mofa.gov.mn/exp/blog/11/179> Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам, 2020 оны байдлаар

Бүтээгдэхүүний нэр төрлөөр

Эх сурвалж: ХХААХҮЯ, салбарын мэргэжлийн холбоо, 2020 он

Өнөөдрийн байдлаар сонингийн 70%-ийг үйлдвэрлэдэг Чөлөөт хэвлэлийн сан, Өдрийн сонин, Зууны мэдээ зэрэг 5 үйлдвэр байна. Мөн томоохон хэвлэлийн үйлдвэрүүдийн дэргэд Мөнхийн үсэг ХХК-ны Аз хур, Адмон ХХК-ны Монсудар, Сэлэнгэпресс ХХК-ны Номын хүрдэн зэрэг хэвлэлийн редакцууд ажиллах ба тэдгээр нь хэвлэл ном зохиолын зохиогчийн эрхтэй ажиллаж байна.

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг авч үзвэл хэвлэх, дуу бичлэг хувилах, дахин үйлдвэрлэх үйлдвэрлэл 2019 оны мөн үетэй харьцуулахад 4.1 (3.0%) тэрбум төгрөгөөр буурч, цаас, цаасан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл 13.1 (22.7%) тэрбум төгрөгөөр өссөн байна.

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарын үйлдвэрлэл, тэрбум.төг

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарын үйлдвэрлэл, борлуулалт, тэрбум.төг

Эх сурвалж: Монгол Улсын Үндэсний Статистикийн хороо, Аж үйлдвэрийн салбар 2020 он

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарын гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл

Гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүн	Хэмжих нэгж	2016 он	2017 он	2018 он	2019 он	2020* он
Ном	сая х.д.х	53	38.9	106.5	168.3	139.9
Сонин /7 хоногт 4-өөс дээш гардаг/	сая х.д.х	35.4	26.2	22.3	17.5	36.8
Хүснэгт, маягт	сая х.д.х	12	10.1	12.7	17.8	40

Эх сурвалж: Монгол Улсын Үндэсний Статистикийн хороо, Аж үйлдвэрийн салбар 2020 он

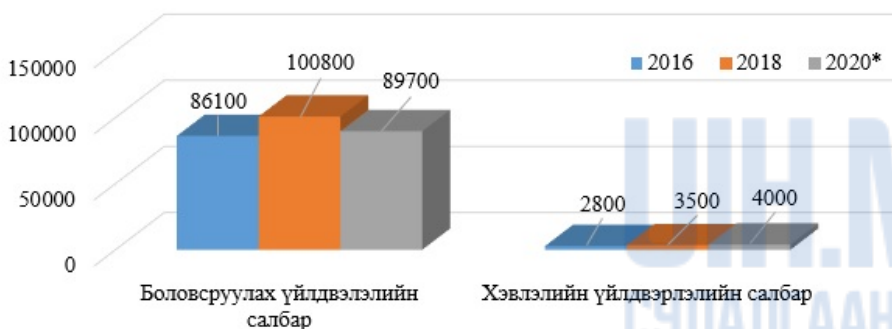
Сүүлийн 5 жилийн тоон үзүүлэлтийг харахад уг салбар бусад хөнгөн үйлдвэрийн салбартай харьцуулахад, зээл тусламж, хөнгөлөлттэй нөхцөл шаардахгүй бие даан хөгжиж буй бөгөөд тодорхой түвшинд хүрч нэгэн жигд хэвийн өсөлттэй байгааг харуулж байна. Энэхүү өсөлт нь эдийн засгийн уналт савлагаанд эрсдэлд өртөхгүй дархлаа суусан гэж үзэж болохоор байна.

Сүүлийн жилүүдэд зурагт радио болон цахим хэлбэрээр мэдээ, мэдээлэл их авдаг болсноор сонин, номын зах зээл дээрх эрэлт буурах хандлагатай болсон байна. Сонингоос авах мэдээллээ цахим ертөнцөөр авдаг болсон нь нэг талдаа үйлдвэрлэлд сөрөг нөлөөтэй ч, нөгөө талдаа өнгөт хэвлэмэл сэтгүүл номын эрэлт хэрэгцээ өсөж буй нь үйлдвэрлэлийн өсөлт, бүтээгдэхүүний чанар, өртөгт зэрэг нөлөөтэй гэж үзэж болохоор байна. Мөн ном хэвлэл, сонинг судалгаа шинжилгээ хийх, номын өв санг хадгалах, түүх архивын зориулалтаар ашиглах эрэлт хэрэгцээ хэвийн түвшинд байна.

Ажиллах хүч

Аж үйлдвэрийн салбарт 2020 оны байдлаар үйл ажиллагаа явуулж байгаа нийт ААНБ-ын 6355 буюу 78.4 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарын үйл ажиллагаа эрхэлж байна. 15 ба түүнээс дээш насны ажиллагсдын 163.9 мянга буюу 14.1 хувь нь аж үйлдвэрийн салбарт ажиллаж байгаагаас 89.7 мянга буюу 54.7 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ногдож байна. Хөнгөн үйлдвэрийн салбарт нийт 3000 гаруй үйлдвэр үйл ажиллагаа явуулж, 53000 гаруй хүнийг ажлын байраар хангаж байна. Үүнээс тухайн салбарт 4000 гаруй буюу 7.5 хувь нь ажиллаж байна.

Салбарын ажиллах хүчний байдал

Эх сурвалж: ХХААХҮЯ, салбарын мэргэжлийн холбоо, 2020 он

Тухайн салбарт ажиллагсдын хувьд эрүүл мэнд, ажлын байрны хортой нөхцөлд тооцогддог байсан ч, орчин үеийн техник технологийн дэвшлээр эдгээр эрсдэлээс бүрэн хамгаалагдсан гэж үзэж болно. Салбарт ажиллагсдын боловсон хүчин бэлтгэх, гадаад дотоодод сургах,

давтан сургах, мэргэжлийн инженер техникийн ажилтан бэлтгэх, сургах чиглэлээр их дээд сургууль болон мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвтэй хамтран ажиллаж байгаа ч өөр олон төрлийн ажил арга хэмжээг зохион байгуулах шаардлага байсаар байна. Нөгөө талаас, орчин үеийн үйлдвэрлэлийн өндөр хурдтай тоног төхөөрөмжүүд нь хүний оролцоог багасгаж, өндөр мэдлэг ур чадвар шаардаж буй нь ажлын байрны хомстол, ажилгүйдлийг өсгөж байна.

Тулгамдаж буй асуудал, шийдвэрлэх арга зам:

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарт 2016 онд хийгдсэн нөхцөл байдлын судалгаагаар дотоод зах зээлийн 92%-ийг хангаж байна гэсэн тооцоо гарсан. Гадаад зах зээл дээр урд хөршөөс чанар муутай, хямд өртөг бүхий бүтээгдэхүүн нийлүүлдэг байсан ч эрхзүйн тодорхой зохицуулалт, бодлогын дэмжлэг эерэг нөлөө авчирсан байна.

Хэвлэлийн үйлдвэрлэлийн салбарт тулгамдаж буй асуудал нь бүх түүхий эд материалаа 100% импортоор авдаг бөгөөд үндэсний үйлдвэрлэлийг гааль, татварын бодлогоор дэмжих, түүхий эд материал, бүтээгдэхүүний чанар стандартыг шинэчлэх, шинээр батлуулах, орчуулан нутагшуулах асуудал тулгарч байна. Иймд дараах ажлуудыг цаашид хийж хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна. Үүнд:

- Түүхий эд материал, бүтээгдэхүүний чанар стандартыг боловсронгуй болгож шинэчлэх, шинээр батлуулах, нутагшуулах;
- Хэвлэлийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд бодлогын дэмжлэг үзүүлэх, гааль, татварын бодлогоор дэмжих эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох;
- Дотоодын үйлдвэрүүдийн бараа бүтээгдэхүүнийг сурталчлах, үзэсгэлэн худалдаанд хамруулах, дотоодын худалдан авалтаар дэмжих;
- Салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, чадавхыг нэмэгдүүлэх, сургах, мэргэшүүлэх, давтан сургах.

2017 онд БСШУСЯ-аас зохион байгуулсан “Ном хэвлэл ба уншигчдын оюуны хэрэгцээ” салбар хуралдаанаас гаргасан зөвлөмж, санал

Хуралдааны гол зорилго нь ном хэвлэлийн салбарын хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлох, уншигч хэрэглэгчдийг чанартай бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээр хангах, хүрээ хүртээмжийг нэмэгдүүлэх гарц арга замыг хэлэлцэх, салбар хоорондын ажлын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чиглэсэн юм.

Энэ салбар хуралдааны онцлог нь анх удаа зохиолч, уран бүтээлчид, хэвлэлийн газар, хэвлэх үйлдвэр, номын худалдааны төлөөлөл, номын санчид хамтран нэгдэж ном хэвлэлийн салбарын цаашдын зорилго зорилт, хамтын ажиллагаагаа хэлэлцэж, санал бодлоо солилцсон.

Хуралдааны зөвлөмж, санал:

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яаманд:

- Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналыг яаралтай хэлэлцэх;
- Ном хэвлэлийн салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах стандарт, дүрэм, журмыг боловсруулах /цахим номын стандарт, ном хэвлэлийн хяналтын стандарт г.м/;
- Монгол Улсын ISBN-ий Үндэсний товчооны үйл ажиллагааг төр өөрийн мэдэлд авах /хураамжийг нь хувийн эзэмшилд нь үлдээх боломжтой./;
- Утга зохиолын төрөл зүйлүүдийг жигд хөгжүүлэхэд онцгой анхаарах, “Монголын утга зохиолын хөгжил” үндэсний хөтөлбөрийг дэмжих;

- Номын худалдааны нэгдсэн сүлжээг бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх;
- Ном хэвлэлийн салбарын нийгмийн хангамж, цалин урамшууллыг нэмэгдүүлэх, мэргэжлийн боловсон хүчнийг тогтвортой ажиллуулахад онцгой анхаарах;
- Ном хэвлэлийн салбарын боловсон хүчнийг /зохиолч, яруу найрагч, орчуулагч, шүүмжлэгч, номын санчид, номын худалдаа, худалдааны менежмент, хэвлэлийн ажилтан г.м/ гадаад, дотоодод бэлтгэх, чадавхжуулах сургалтыг үе шаттай зохион байгуулах, солилцооны хөтөлбөрийг дэмжих;
- Монгол хэл, уран зохиолын сургалттай холбоотой төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, сурах бичгийн эх зохиохдоо МЗЭ-ийн Удирдах зөвлөл, Шүүмж судлалын үндэсний төвтэй хамтран ажиллах;
- Номын санчдын мэргэжлийн зэрэглэл тогтоох тогтолцоог бий болгох;
- Номын сангийн сан хөмрөгийн эрсдэлийн санг бий болгох /Тооллогоор дутагдсан ном хэвлэлийг номын санчид цалингаар төлдөг системд өөрчлөлт оруулах/;
- Яаманд утга зохиол хариуцсан мэргэжилтэн ажиллуулах;
- Номын санг зориулалтын барилга байгууламжтай болгох;
- Үндэсний ном хэвлэлийн болон уншигч, хэрэглэгчдийн цогц судалгааны үндсэн дээр ном хэвлэлийн салбарын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох.

Орон нутгийн удирдлагуудад:

- Орон нутгийн зохиолчид, салбар зөвлөл, хэвлэлийн байгууллагыг хөгжүүлэхэд бүх талын дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх;
- Аймаг, нийслэл, орон нутгийн номын сангийн мэргэжлийн боловсон хүчнийг тогтвортой ажиллуулах, орон нутгийн болон ур чадварын нэмэгдлийг дүрэм журмын дагуу олгох;
- Номын сангийн сан хөмрөгийг баяжуулах, техник, тоног төхөөрөмж, програм хангамжаар хангах төсөв, хөрөнгийг нэмэгдүүлэх гэсэн санал, зөвлөмжийг гаргасан байна.

Ном, хэвлэлийн орчин үеийн чиг хандлага

Хэвлэл бол маркетинг

Сүүлийн үед зохиолчид бие даан номоо хэвлүүлэх нь ихэссэн. Үүнээс үүдэлтэй чанартай, чанаргүй маш олон бүтээлүүд хэвлэгдэх болсон. Ихэнх зохиолчид нь хэвлэлийн салбарын стандарт, маркетингийн тал дээр мэдлэг дутмаг байдаг. Үр дүнд нь ихэнх бүтээлүүд нь хэний ч анхаарлыг татахгүй, онц биш, хэрэгцээгүй бүтээлүүд болж хувирдаг. Энэ дунд амжилт гаргаж байгаа цөөн хэдэн зохиолчид бий. Тэдний давуу тал нь ихэвчлэн дижитал маркетинг, график дизайны чиглэлээр өндөр мэдлэгтэй байдаг. Энэ мэдлэгийнхээ ачаар сэтгэл хөдөлгөм график дизайн, мөн социал медиагийн оролцоотойгоор маркетингийн сурталчилгааны ажлыг бий болгодог. Эдгээр чадвар нь дутмаг хүн сайн бүтээл бий болгохыг хүсвэл дижитал маркетингийн ажилтантай хамтран ажиллаж амжилтанд хүрэх боломжтой. Мөн зохиолчид бие даасан хэвлэн нийтлэгчидтэй хамтран ажиллах нь ихсэх болсон. Бие даасан хэвлэн нийтлэгчид нь хэвлэлийн компаниудаас ялгаатай нь урьдчилгаа төлбөр шаардахгүйгээр ном хэвлэж дараа нь зохиогчийн эрхийн төлбөрөөс хуваалцдаг. Бие даасан хэвлэн нийтлэгчид зохиогчидтой илүү их хамтын ажиллагааг бий болгож бүтээлээ амжилтанд хүргэхийн тулд хамтран маркетинг хэвлэлийн стратеги боловсруулдаг. Бие даасан хэвлэн

нийтлэгчид мөн санхүүгийн бүх эрсдлийг хариуцдаг. Маркетинг, түгээлт, ном үйлдвэрлэл гээд бүх үйл явцад нь оролцдог.⁹¹

Ном унших нь одоо ч гэсэн өмнөх шигээ чухал хэвээрээ байна. Ном уншигчдын тоо ч нэг үеэ бодвол өсөх хандлагатай байна. Мөн зохиолчид Амазоны платформ мөн түүнтэй төстэй өөр олон түгээлтийн компаниудыг ашиглах болсон нь уншигчдад илүү таатай нөхцөлийг бүрдүүлж өгч чадсан.

ГУРАВ. ХҮҮХДИЙГ НОМОНД ДУРТАЙ БОЛГОХ, НОМ УНШУУЛАХ АРГА ЗҮЙ

Хүүхдэд төрсөн цагаас нь эхлээд л ном уншиж өгөх нь амьдралын сайн сайхан эхлэлийг тавихад тусалдаг. Бяцхан хүүхэддээ ном уншиж өгөхдөө номон дээрх дүрс, эд зүйлс, амьтдын гаргаж буй дуу чимээ, авианы талаар ярилцан унших хэрэгтэй. Хүүхдүүд уншиж сурахаасаа өмнө номонд дуртай болж сурдаг гэдгийг ойлгоорой.

Ном бол хүүхдийн төсөөлөн бодох болон хэлний чадварыг нэмэгдүүлдэг хамгийн чухал арга юм. АНУ-ын сэтгэл судлаач Мерян Волф (Maryanne Wolf) “Ном уншдаг тархи” хэмээх бүтээлдээ ном унших нь тархинд хамгийн сайн тэжээл болдог учир шалтгаан бол тархийг маш сайн цочроож өгдөг учраас тэр гэж онцлон хэлсэн байдаг. Бичиг үсгийг ойлгон, тэмдэглэгээг тайлбарладаг тархины хажуугийн хэсэг (Temporal Lobe- энэ хэсэг нь харах болон хэлний чадвар зэргийг хариуцдаг), нөхцөл байдлыг задлан шинжилж, ямар нэгэн зүйлийн хэлбэр дүрсийг харах мэдрэхүйгээр төсөөлдөг тархины урд хэсэг (Frontal Lobe- дүгнэх, үйл хөдлөл, заах чадварыг хариуцдаг), сэтгэл хөдлөлийг мэдэрдэг тархины төв хэсэг (Limbic System) гэх мэт ном уншсанаар цочрол авдаггүй тархины хэсэг гэж бараг үгүй ажээ.⁹²

Хүүхэддээ хэрхэн үр дүнтэй ном уншиж өгөх, хүүхдээ хэрхэн номонд дурлуулах талаар мэргэжилтэн Мэм Фоксын бичсэн “Хүүхэдтэйгээ хамт чанга дуугаар ном унших 15 минутын гайхамшиг” номонд бичсэн арга барилд:

- Өдөр бүр хүүхэддээ 15 минут ном уншиж өгөх. Өдөр болгон тогтмол ном уншиж өгнө гэдэг бидний бодож байгаа шиг тийм ч амархан ажил биш. Тийм болохоор мартахгүйн тулд гэрийнхээ өнцөг булан бүрд ном байрлуулах хэрэгтэй.
- Хүүхэддээ өдөрт хамгийн багадаа 3 төрлийн ямар нэгэн сонирхолтой зүйл ярьж өгөх.
- Хүүхэддээ ном уншиж өгөхдөө эрч хүчтэй цоглог байх хэрэгтэй. Ингэснээр хүүхэд залхахгүй төвлөрөн, анхааралтай сонсож чаддаг.
- Номыг хөгжилтэйгөөр унших. Ингэснээр эцэг эх болон хүүхэд хоорондын харилцаа сайжран, улам дотно болдог.
- Хүүхдийн тань байнга сонсох дуртай түүх яриаг хэдэн ч удаа хамаагүй, давтан уншиж өгч байх нь хүүхэд ном унших улам сонирхолтой болдог.
- Дуу, хүүхдийн шүлэг гэх мэт төрөл бүрийн бүтээлийг ашиглах.
- Хүүхэддээ ном уншина гэдгийг хичээл биш, тоглоом наадам мэтээр ойлгуулах. (Хүүхдээ их мэдлэгтэй болгох нь чухал биш, ном уншихад сонирхолтой болгох нь хамгийн чухал юм. Эцэг эхчүүд өөрсдийн бодол санааг түрүүнд тавихаас болгоомжлох хэрэгтэй)
- Дургүй байхад нь хүүхэддээ хүчээр ном уншиж өгч болохгүй. Ингэснээр хүүхдийг номонд сонирхолгүй болгодог муу талтай.

⁹¹ <https://www.entrepreneur.com/growing-a-business/this-is-the-future-of-book-publishing/378653>

⁹² Еврей хүмүүсийн боловсрол болон амжилтын нууц., Ку Жэ Хар., 19 дэх тал.,

Унтахаасаа өмнө хүүхэддээ ном уншиж өгөх хугацааны тухайд 15-30 минут орчим байх нь тохиромжтой. 30 минутаас дээш хугацаагаар болбол хүүхэд залхах хандлагатай болдог. Гэхдээ хүүхэддээ ном уншиж өгөх нь өдрийн аль ч цагт байж болно. Харин тогтсон газар, цагт тогтмол уншиж өгөх нь маш чухал юм.

БНСУ-ын KBS телевизийн “Уншлагын нээлт” хөтөлбөрийн найруулагч Хун Гён Сү “Эцэг эх өөрсдийн дуу хоолойгоор хүүхэддээ ном уншиж өгөх нь хайр халамжаа хүүхэддээ мэдрүүлж буй бас нэг чухал зүйл юм. Хүүхдэд ном тогтмол уншиж өгснөөр мэдрэмжийг нь цочроон, сэтгэл санааг тайвшруулан, төсөөлөн бодох болон бүтээлч чадвар, илэрхийлэх чадвар зэргийг нь гайхалтай сайжруулж өгдөг” гэж онцлон хэлсэн байдаг.

Хүүхдийн сонирхлоос шалтгаалаад эрэгтэй, эмэгтэй хүүхдийн номын сонголт өөр, өөр байдаг байна. Хөвгүүдийг охидтой харьцуулахад уншихдаа шалгуур өндөртэй сонголт хийдэг байна. Охид бол янз бүрийн сэдэв, төрөл жанрын номноос өргөн хүрээтэй уншдаг. Тиймээс хөвгүүдэд ном сонгохдоо юу анхаарах хэрэгтэй вэ?

Хөвгүүдэд ном сонгохдоо номыг өөрөөр нь сонгуулах, танин мэдэхүйн шинжлэх ухааны номуудыг санал болгох, хувийн сонирхолд нь тааруулах, ном нь кинотой бол сонирхол татах нэг үндэслэл болно. Хөвгүүдийн шинэ хандлага, сонирхлыг харгалзах, гоё зураг хавтастай байх хэрэгтэй.

Охид, хөвгүүд аль алинд нь хамааралтай чухал зүйл бол уншсанаа дүгнэх, хамтын зугаатай яриа өрнүүлэх юм. Энэ нь хэл ярианы чадвар, сэтгэлийн чадамжийг ч давхар хөгжүүлнэ.

Япон Улсын алдартай сургалтын төв болох Комацү⁹³ /Komatsum/ нь хүүхдүүдийн дунд судалгаа хийсэн үр дүнгээс хүүхэд ном уншихгүй байх вий гэж санаа зовж байгаа эцэг эхчүүдэд зөвлөгөө гаргажээ.

Өнөөгийн хүүхдүүд янз бүрийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд өртөж, ном унших боломжоо алдаж байна. Уншсанаар өгүүлбэрийн унших хурд, өгүүлбэрийг ойлгох чадварыг хавсаргаж, уншиж ойлгох чадвар, төсөөллийг хавсаргана. Тиймээс хүүхдэд аль болох номтой болох арга замыг бий болгох хэрэгтэй.

Хүүхдүүд яагаад номыг эхний ээлжинд уншдаггүй вэ? Олон шалтгаан байгаа ч үндсэн гурван шалтгаан бий.

1. Унших сонирхолгүй, өөр зүйл сонирхдог. Хичээл, гэрийн даалгавар, сургууль гээд зав гардаггүй;
2. Унших чадвар муу;
3. Хичээл, спортоор хичээллэх гэх мэт өөр сонирхолтой байх. Ийм учраас ном уншдаггүй, унших сонирхолгүй. Уншихаас зугтаж байдаг байна.

Үүнийг даван туулах 6 сэтгэлгээг дурдвал:

1. Хүүхдийн бодит нөхцөл байдлыг ойлгох;
2. Хүүхдийнхээ сонирхол, чадварт тохирсон зорилго тавих;
Эхлээд суугаад ямар нэг юм унш, жишээ нь зурагт цуврал гэх мэт.

Найз нөхөд, гэр бүл нь ном унших сонирхолд том оролцоо болдог. Найзынхаа “Энэ сонирхолтой юм биш үү” гэж хэлсэн үг их нөлөө үзүүлдэг байна.

3. Номын сангаас уншихыг хүссэн номоо олох;

⁹³ Комацү сургалтын төв <https://komatsu-ed.com/>

Номын санд ном унших сайн талууд байдаг бөгөөд тэнд сууж уншиж сурвал хүүхдүүд сэтгэл амар ном унших боломжтой. Номын сангууд нь хүүхдүүдийг ном уншихыг дэмжихэд чухал үүрэгтэй байх ёстой. Бямба гараг бүрийн өглөө номын сан руу явах гэх мэт долоо хоногт нэг удаа номын сан руу явж хэвшүүлж сургаарай.

4. Ном унших цаг гаргах дүрэмтэй байх;

Ном уншихыг албадахын оронд уншихаас өөр аргагүй цагийг бий болгохыг хичээгээрэй. Тухайлбал:

- 20:00 цагаас хойш зурагт, тоглоом, ухаалаг утас ашиглахгүйгээр номоо унших;
- Амралтын өдрүүдэд өглөөний 7 цагт босож, 10 цаг хүртэл тоглоом тоглохгүй байх;
- Долоо хоногт нэг удаа номын сан явах цагийг тогтоох гэх мэт.

Уншсан номны нь талаар тэдэнтэй ярилцвал ном унших нь амьдралыг илүү тааламжтай болгодог гэдгийг ойлгох болно.

5. Насанд хүрсэн хүн ч ном уншдаг;

Насанд хүрэгчид ч бас ном уншиж буйгаа харуул. Тэгээд хүүхэд ч мөн адил том хүний дүрийг хараад “Ном унших сайхан биш гэж үү” гэж дүгнэнэ.

Хүүхдүүдийн хамгийн том өрсөлдөгч бол тэдний хамгийн дотны эцэг эх, багш нар юм. Том хүн “Би энэ долоо хоногт 2 ном уншлаа” гэхэд хүүхэд “Би 10 ном уншсан” гэж хариулдаг.

6. Унших дадлыг дэмжих;

Хүүхдээ унших, ярих, илүү их уншихад нь урамшуул.

ДӨРӨВ. НОМЫН ШАГНАЛ (AWARD)

Монгол Улс

Монгол Улсад номын шагналыг улс, аймаг, нийслэлийн хэмжээнд зохион байгуулж гардуулсаар иржээ. Улс болон нийслэлийн дараах шагналуудыг гардуулдаг байна. Үүнд:

Улсын хэмжээнд

- шилдэг уншигч (бага, дунд, ахлах анги);
- шилдэг уншигч анги хамт олон;
- шилдэг уншигч насанд хүрэгч;
- шилдэг ном;
- шилдэг номын сан;
- шилдэг хэвлэлийн газар.

Нийслэлийн хэмжээнд

- шилдэг уншигч (бага, дунд, ахлах анги);
- шилдэг уншигч анги хамт олон;
- шилдэг ном;
- шилдэг хэвлэлийн газар.

Дэлхий дахинд

Зохиолч, зохиолчдод олгодог дэлхийн утга зохиолын нэр хүндтэй шагналыг⁹⁴ дурдвал:

⁹⁴ <https://blueroseone.com/publish/prestigious-literary-awards/>

1. Нобелийн утга зохиолын шагнал;
2. Үндэсний номын шагнал;
3. Букерын (Booker) шагнал;
4. Пулитцерийн (Pulitzer) шагнал;
5. Уран зохиолын эмэгтэйчүүдийн шагнал;
6. Америкийн утга зохиолын ПЕН (PEN) шагнал;
7. Нойштадтын (Neustadt) Олон улсын утга зохиолын шагнал;
8. Сахатиа (Sahitya) Академийн шагнал;
9. Америкийн шагнал;
10. Хинду (Hindu) утга зохиолын шагнал.

Нобелийн шагнал: Шведийн Академи утга зохиолын салбар, Нобелийн шагналд нэр дэвшүүлэх урилгыг жил бүрийн 10 дугаар сарын эхээр тогтоодог байна. Нобелийн утга зохиолын шагналыг 1901-2021 оны хооронд 118 хүн, үүнээс: 102 эрэгтэй, 16 эмэгтэй хүртжээ.

Үндэсний номын шагнал: Үндэсний номын шагналыг жил бүр хэвлэн нийтлэгчийг нэр дэвшүүлдэг байна. Баг бүр таван шүүгчтэй бөгөөд үүнд, зохиолч, номын санч, номын худалдаачид, утга зохиол судлаачид багтдаг.

Букерын шагнал: Энэ нь Их Британи болон Ирландад хэвлэгдсэн шилдэг романы зохиолчдод жил бүр олгодог шагнал юм. Зохиолч, номын санч, утга зохиолын төлөөлөгч, хэвлэн нийтлэгч, номын худалдаачдаас бүрдсэн 7 хүний бүрэлдэхүүнтэй багийг томилдог байна.

Пулитцерийн шагнал: Сонин, сэтгүүл, интернет сэтгүүл зүй, уран зохиол, хөгжмийн зохиолын салбарт гаргасан амжилтад АНУ-д олгодог шагнал юм. Шагналыг жил бүр хорин нэгэн төрлөөр олгодог. Хорин ангиллын ялагч бүр гэрчилгээ, 15.000 ам.долларын мөнгөн шагнальтай. Төрийн албаны төрөлд түрүүлсэн хүнд алтан медаль олгодог байна.

Уран зохиолын эмэгтэйчүүдийн шагнал: Их Британи дахь хамгийн алдартай утга зохиолын шагнал юм. Жил бүр олгодог бөгөөд аль ч орны эмэгтэй зохиолч байж болно. Гол тавигдах шаардлага нь англи хэл дээр зохиолоо хэвлүүлсэн тохиолдолд энэ шагналд өрсөлдөх боломжтой болно. Өмнөх онд Их Британид хэвлэгдсэн хамгийн шилдэг бүрэн хэмжээний романд олгодог ажээ.

Америкийн утга зохиолын ПЕН (PEN) шагнал: уран зохиол, яруу найраг, театр, шинжлэх ухаан, спортын зохиол, эссэ, намтар, хүүхдийн уран зохиолын шилдэг зохиолчдыг шалгаруулдаг. Жил бүр зохиолч, орчуулагчдад нийт 350.000 ам.долларын 20 гаруй өргөмжлөл, тэтгэлэг, шагнал олгодог байна. Энэ шагнал нь 75.000 ам.долларын сантай бөгөөд АНУ-ын хамгийн дээд шагналуудын нэг юм.

Нойштадтын олон улсын утга зохиолын шагнал: дэлхийн хэмжээний утга зохиолын салбарын Нобелийн шагнальтай харьцуулдаг хамгийн нэр хүндтэй утга зохиолын шагналуудын нэг гэж үздэг. Шагнал нь мөнгөн бүргэдийн өд, гэрчилгээ, 50.000 ам.доллар байдаг.

Сахатиа академийн шагнал: Энэтхэг Улсад хэвлэгдсэн уран зохиолын хамгийн шилдэг зохиолчдод олгодог шагнал юм. Энэхүү шагналыг 1954 онд бий болгосон бөгөөд 1.000.000 ам.долларын мөнгөн шагнальтай. Шагналын зорилго нь шинэ чиг хандлагыг хүлээн зөвшөөрөхийн зэрэгцээ Энэтхэгийн бичгийн шилдэг бүтээлийг таниулах, сурталчлах явдал юм. Жилийн сонгон шалгаруулалт нь арван хоёр сарын хугацаанд явагддаг.

Америкийн шагнал: Энэхүү Америкийн шагнал нь гадаадын зохиолчдод олгодог уран зохиолын насан туршийн амжилтыг нь үнэлсэн, нэр хүндтэй шагнал юм.

Хинду утга зохиолын шагнал: Тус шагналыг 2010 онд "Хинду" өдөр тутмын "The Hindu Literary Review" сэтгүүл үүсгэн байгуулжээ. Жил бүрийн 05-06 дугаар сард хэвлэн нийтлэгчдээс зохиолчийн бүрэн хэмжээний роман, богино өгүүллэгийн түүврийг сонгон шалгаруулж, ялагчийг зохиолч, эрдэмтэн судлаач, шүүмжлэгчдээс бүрдсэн нэр хүндтэй шүүгчдийн баг шалгаруулдаг байна.

ХБНГУ-ын номын шагналууд

Германы номын шагнал: Герман хэлээр туурвисан тухайн жилийн хамгийн шилдэг романд олгодог. Тус шагналыг 2005 оноос хойш олгож эхэлсэн бөгөөд Үндэсний хэвлэлийн компаниуд, банкууд хамтран зохион байгуулж байв. Одоо Deutsche Welle (телевиз) болон Германы радио Биржийн холбоотой хамтран зохион байгуулдаг. Шалгарсан зохиолчийг 25000 еврогоор шагнадаг бол эцсийн шатанд шалгарсан 5 зохиолчид тус бүр 2500 евро олгодог байна.

Германы номын худалдааны Энхтайвны шагнал: Майн голын дэргэдэх Франкфурт хотын Паулын сүмээс утга зохиол, шинжлэх ухаан, соёлын салбарт энхтайвны үзэл санааг нэвтрүүлэхэд онцгой их хувь нэмэр оруулсан хувь хүнд олгодог. Тус шагналыг 25 мянган евро дагалдана. 1950 оноос эхэлж олгосон. Дэлхийн хамгийн том яармаг болох Франкфуртын яармаг дээр олгодог учраас тус шагнал нь олон улсад танигдсан, нэр хүндтэй шагнал юм. Сангийн зөвлөл шагналыг шалгаруулдаг байна. Хэн ч нэрээ дэвшүүлж болно.

Германы хүүхдийн утга зохиолын шагнал - Утга зохиолын төрийн шагнал. 1956 онд тухайн үеийн Германы гэр бүлийн яамнаас эрхлэн анх олгож эхэлсэн. Хүүхэд залуусын утга зохиолын онцгой бүтээлд олгодог шагнал. Шагналын мөнгийг Холбооны Улсын Засгийн газрын Хүүхэд залуусын улс төр ба соёлын асуудлыг дэмжих сангаас гаргадаг байна.

ТАВ. МОНГОЛ УЛСЫН НОМЫН БАЯР

Монгол туургатны мянганаар тоологдох өв их соёл, язгуур уламжлалын магнайд ном эрдмийг хүндэтгэн дээдэлж есөн эрдэнээр чимэглэн, шашир их цадиг, суу сэтгэлгээний охь болсон бүтээлүүдээ нандигнан хайрлаж, ном дор мөргөхийг сүслэн, эрхэмлэн уншдаг ариун ёс, уламжлал бий.

Манай улс Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2012 оны “Номын баярын өдөр тэмдэглэх тухай” 158 дугаар зарлигаар жил бүрийн 09 дүгээр сарын 3 дахь долоо хоногийн Бямба гарагт “Номын баярын өдөр” хэлбэрээр улс орон даяар тэмдэглэж ирсэн юм.

Мөн УИХ-ын чуулганы 2021 оны 07 дугаар сарын 02-ны өдрийн хуралдаанаар Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуульд нэмэлт оруулж, хуулийн төсөлд Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд “Үндэсний ном, бичиг соёлын өдрүүд”-ийг 05 болон 09 дүгээр сарын 3 дахь долоо хоногийн амралтын өдрүүд гэсэн 5.1.17 дахь заалтыг нэмсэн.

Үүнээс өмнө 1955 онд Ардын уран зохиолч Ц.Дамдинсүрэн хуучин номын худалдааг гаргах хэрэгцээ байгаа тухай “Монголын ард түмний соёл боловсрол өөдөлж мандахын хамтаар номын хэрэгцээ үлэмжхэн нэмэгдэж байна. Монголын сэхээтэн хүмүүс хувьдаа тус бүр жижиг номын сантай болж байгаа учраас номыг худалдаж авах хэрэгцээ нэмэгдэхийн хамтаар бас худалдах, солих хэрэгцээ ч нэмэгдэж байна” хэмээн тэмдэглэжээ.

... Энэхүү хүсэлтээс гурван жилийн дараах нэгэн хэвлэлийн хуудсыг сөхөн үзвэл Улсын номын худалдааны газраас “1958-1959 оны хичээлийн жилийн нээлтийг тохиолдуулан хүүхдийн номын захыг нийслэлийн Сүхбаатарын талбайн баруун хойдтой” гаргажээ.

1950-аад оноос эхтэй номын худалдаа, үзэсгэлэнг 1990-ээд он хүртэл 40 орчим жил зохион байгуулсан Улсын номын худалдааны газар татан буугдаж, агуулахад нь байсан номууд цаасанд ачигдаж, 1990-2000 оны дунд үе хүртэл номын баяр, номын үзэсгэлэн худалдаа номын сангуудын нуруун дээр явж иржээ.

- “1999 онд жил бүрийн намар БСШУЯ, Монгол Улсын Үндэсний Номын Сантай хамтран “Номын яармаг” зохион байгуулж уламжлалт ажил болгон, жил бүрийн энэ арга хэмжээний үеэр ном хэвлэлийн салбарын үйл ажиллагааг сурталчилж, тэдний хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх, ном хэвлэл тойрсон төрөл бүрийн уулзалт ярилцлага зэрэг олон арга хэмжээ зохион байгуулах болжээ.
- 2000 онд Бичиг соёлын хишиг өдөр Хаврын номын яармагийг зохион байгуулсан.
- 2001 оны 06 дугаар сарын 02-нд болсон “Монгол номын яармаг”[10]-ийг “Монгол Улсад номын зах, номын ордон байгуулах эхлэл энэ өдөр тавигдсан байна. “Номыг хүн бүхэнд хүртээцгээ” гэсэн үг нь яармагийг зохион байгуулж буй хүмүүсийн гол уриа юм” хэмээн Монгол Улсын Хөдөлмөрийн баатар, Ардын уран зохиолч, Соёлын гавьяат зүтгэлтэн, Төрийн шагналт Л.Түдэв айлджээ. Уг номын баяр 5 өдөр болж өнгөрчээ.
- 2003 онд Хүүхдийн номын ордноос “Хүүхэд- Залуучуудын номын яармаг”-ийг “Шинэ үе шилдэг боловсрол” уриатай зохион байгуулжээ.
- 2004 оны 04-р сарын 02-нд Монгол Улсын төрийн шагналт, Соёлын гавьяат зүтгэлтэн, хүүхдийн зохиолч Ж.Дашдондог “Дэлхийн хүүхдийн номын өдөр”-ийг Дэлхийн зөн Олон Улсын байгууллага, Хүүхдийн номын ордонтой хамтран зохион байгуулжээ.
- 2008 оны 04-р сард UBS телевизийн “Номын ертөнц” нэвтрүүлгийн нэг жилийн ойд зориулж “Номын гэрэлт ертөнц” ТББ-аас “Номын ертөнц-2008” номын үзэсгэлэн худалдааг Мэдээлэл технологийн үндэсний паркт гаргажээ.
- Тус оны 11-р сарын 20-23-ны хооронд Хүүхдийн номын ордонд “Номын яармаг-2008”-ийг зохион байгуулжээ.
- 2009 онд “Цахим номын яармаг-2009” үзэсгэлэн худалдааг Монгол Улсын Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Соёл урлагийн хороо, Үндэсний номын сан, Хүүхдийн номын ордон хамтран 12 дугаар сарын 10-15-ны өдрүүдэд зохион байгуулжээ.

“Үндэсний ном, бичиг соёлын өдрүүд”-тэмдэглэх хууль зүйн үндэслэл:

Нэг. Номын сангийн тухай хуулийн:

9.3.3.нийгэмд номын сангийн гүйцэтгэх үүрэг, ном хэвлэлийн ач холбогдлыг сурталчлан таниулах арга хэмжээг зохион байгуулах;

24.2.Соёлын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн нь уншлагыг дэмжих олон талт арга хэмжээг зохион байгуулах, уншлагыг дэмжих журам боловсруулан хэрэгжүүлэх, тэргүүний уншигч-иргэн, гэр бүл, байгууллагыг сурталчилна.

Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай /2021 оны 07-р сарын 02 өдөр/

1 дүгээр зүйл. Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт доор дурдсан агуулгатай 5.1.17 дахь заалт нэмсүгэй:

5.1.17.Үндэсний бичиг соёл, номын өдрүүд: 05 болон 09 дүгээр сарын гурав дахь долоо хоногийн Бямба, Ням гараг."

Хоёр. “АЛСЫН ХАРАА-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны “Нэг. Үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл”-ийн Зорилт 1.1.Төрт ёсны уламжлал, түүх, соёлын дурсгал, утга зохиол, урлагийн бүтээлээр үндэсний бахархал төлөвшүүлж, эх оронч үзэл, эв нэгдлийг нягтруулна. Зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа:

1.1.14.Дэлхийн болон Монгол сонгодог зохиолууд, үндэсний онцлогтой утга зохиолын бүтээлүүдээс бүрдсэн бичил номын сан, гэрийн номын сантай болгох аян өрнүүлж хүүхэд залууст заавал унших ном, сонсох подкаст, үзэх кино, цахим хуудас бий болгоно.

1.1.16.Үндэсний бахархал болсон ном судар, баримтат өвүүдийг нийтэд таниулах цуврал бүтээлч үйл ажиллагааг улсын болон хувийн номын сангуудад түшиглэн зохион байгуулна.

1.2.4.Хүүхэд, залуучуудын театр, Хүүхэлдэйн театр, номын сан, кино театр, дугуйлан, цэцэрлэгт хүрээлэн гэх мэт соёлын өвийг түгээн дэлгэрүүлэх хүүхдийн хөгжлийн төвүүдийг дэмжиж, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, номын хөмрөг, хувцас хэрэглэлээр хангана. Номын сангийн үйлчилгээг цахим хэлбэрт шилжүүлж, чанар, хүртээмжийг дээшлүүлнэ.

Зорилт 1.4.Үнэт зүйлийн судалгаа болон олон улсын монгол судлалын тэргүүлэх чиглэл болсон нүүдлийн соёл иргэншил, Монголын түүх, хэл соёл, ёс заншил, шашин, гүн ухааны судалгаа хийж, нийтийн хүртээл болгон хэвшиж, нийгмийн соён гэгээрлийг өндөр түвшинд хүргэнэ.

1.4.3.Үндэсний утга зохиол, ном судар, баримтат өвүүдийг бүртгэн, цуглуулагчдыг алдаршуулж урамшуулна.

Гурав. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт

2.6.2.Соёл, урлагийн тогтвортой хөгжлийн зорилтыг хангахад чиглэсэн үндэсний зорилтот арга хэмжээнүүдийн хэрэгжилтийг нэгдсэн удирдлагаар хангаж, харилцан уялдаатай, үр дүнтэй хэрэгжүүлнэ:

2.6.2.1.“Цахим соёл” арга хэмжээ;

2.6.2.2.“Бүх нийтийн соёлын боловсрол” арга хэмжээ;

2.6.2.4.“Соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл-II” арга хэмжээ;

2.6.3.Соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг идэвхжүүлж, үндэсний агуулгатай инновац шингэсэн соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл-инновацын салбарыг хөгжүүлж, монгол брэндийг бий болгож, соёл, урлагийн эдийн засаг, нийгмийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ:

2.6.3.5.соёлын удирдлага, зохион байгуулалтын нэгдсэн тогтолцоог боловсронгуй болгож, санхүүжилтийн олон эх үүсвэртэй, хүртээмжтэй, үр ашигтай механизмыг бүрдүүлэн соёлын үйлчилгээг иргэдэд чанартай, шуурхай хүргэнэ.

Дөрөв. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг, Номын сангийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн Монгол Улсын Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын Сайдын 2018 оны 10 дугаар сарын 31-ний өдрийн Дугаар А/683 тушаалаар "Уншлагыг дэмжих журам"-ыг баталсан.

2.1.Уншлагыг дэмжих ажиллагааг дараах хэлбэрээр зохион байгуулж болно.

2.1.1.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 158 дугаар зарлигийн дагуу жил бүрийн 9 дүгээр сарын 3 дахь долоо хоногийн Бямба гаригт “Номын баярын өдөр” арга хэмжээ;

3.1.Аймаг, нийслэл, орон нутгийн Засаг дарга нь тухайн орон нутагт нийтийн уншлагыг хөгжүүлэхэд дорвитой хувь нэмэр оруулсан тэргүүний уншигч гэр бүл, байгууллага хамт олныг шалгаруулах болзлыг батлан, жил бүрийн “Номын баярын өдөр” шагнаж урамшуулах арга хэмжээг зохион байгуулна.